

اردوغان در ۵ ساله پنجم احتمالا چه سیاستی خواهد داشت؟

اصلاحات اردوغان جدید؛ تشدید شرق گرایی

فرهیختگان دوران اردوغان حداقل ۵ سال دیگر ادامه پیدا خواهد کرد. این را نتایج دور دوم انتخابات روز یکشنبه ترکیه که در آن رجب طیب اردوغان پیروز شد، نشان می دهد. او در این انتخابات با ۲ میلیون رای بیشتر ۵۲٫۱ درصد آرا و رقبیش «کمال قلیچداراوغلو» ۴۷٫۸ درصد آرا را کسب کرد. در این انتخابات اردوغان برای «شکست» همه چیز داشت؛ اوضاع اقتصادی آشفته، کاهش قیمت لیر، تورم افسارگسیخته و زلزله ای با ۵۰ هزار نفر کشته. به این وضعیت، باید اپوزیسیون نسبتاً متحدی که وعده احیای دموکراسی ترکیه و ترمیم روابط با غرب داده بود را اضافه کرد. اردوغان ۶۹ ساله از کنار تمام این بمب‌هایی که در مسیر رسیدن به ریاست جمهوری بود، پیروزمانده عبور کرد و از این رقابت سهمگین جان سالم به در برد. اکنون ذهن تحلیلگران مسائل ترکیه به این سوال مشغول است که پیروزی اردوغان برای آینده ترکیه و همچنین جهان چه معنایی دارد؟

رشد رویکرد نگاه به شرق با بی‌اردوغان

اردوغان با رخ‌نمایی قدرت شرق، نزدیکی به قدرتهای آن را آغاز کرد. با خیزش ایران، همراهی با تهران را آغاز کرد هرچند در پرونده‌های متعددی با آن به اختلاف خورد. با حضور روسیه در مرزهای جنوبی ترکیه در سوریه، آنکارا متوجه شد باید روی قدرت مسکو بیشتر حساب کند. رویکرد اقتصادی ترکیه و رشد عظیم ابعاد اقتصاد چین، اردوغان را به یکن نیز نزدیک‌تر ساخت. با توجه به روند تضعیف غرب، تقویت قدرت چین و رشد نوظهورها، اردوغان در دوره دوم خود که برهه‌ای خاص در تغییر مناسبات جهانی نیست با افزایش اهمیت شرق و جهان غیرغربی بیشتر به سمت آنها خواهد چرخید. این چرخش بیشتر ناشی از بازنگری جدیدی نیست بلکه تداوم نگاه منفعت‌مدارانه اردوغان است که به تناسب رشد جهان غیرغربی، روابط خود را با آنها افزایش می دهد.

نگاه به شرق حتی در صورت روی کار آمدن غربگرایان در ترکیه نیز امری ناگزیر است. وضعیت جهان با دوره‌ای که حزب جمهوری خلق در آخرین دوره سلطه سیاسی‌اش بر دولت در دهه ۱۹۹۰ با آن مواجه بود تغییر کرده است. دیگر روابط ترکیه قابل خلاصه در غرب نیست. هنگامی که غرب بدون چین قادر به بسیاری از اقدامات نیست و وزیر بازرگانی هلند هشدار می دهد بدون یکن طرح‌های سبز اروپا قابل پیگیری نیستند، قلیچداراوغلو با تمام تلاش و انگیزه‌اش برای همکاری با غرب نمی تواند آن را نادیده بگیرد.

اگر قلیچداراوغلو را در فضایی فرضی رئیس جمهور ترکیه بدانیم، روسیه نیز وضعیتی مشابه برای ترکیه دارد. مسکو در دوران جنگ سرد سوریه را به عنوان متحد در کنار خود داشت اما امروز علاوه بر آنکه دمشق همچنان متحد مسکو به حساب می آید، هزاران نیرو و ده‌ها جنگنده روسی در سوریه حضور دارند. قلیچداراوغلو نمی‌توانست انگزاداری روس‌ها را در نظر نگیرد.

با افزایش قدرت اقتصادی ترکیه و حضور تجار آن در منطقه، فعالیت ترکیه با قلیچداراوغلو نیز بدون ایران امکان پذیر نبود. رویکردانی او از همکاری با تهران می‌توانست به بروز نابسامانی در فعالیت‌های تجاری آنکارا در منطقه بینجامد و همزمان از سوس همکاری‌های اقتصادی دو کشور نیز بکاهد.

ترکیه بدون اردوغان مجبور به نگاه به شرق است و با او بیشتر چشمانش به سمت شرق خواهد بود. با حضور هر شخصی در رأس هرم سیاسی ترکیه چه در نظام ریاستی شده فعلی و چه با بازگشت نظام پارلمانی پیشین، همزمان با افزایش نقش جهان غیرغربی در جهان حاکم ترکیه نیز مجبور به توجه بیشتر به این جهان خواهد بود.

ملی گرتر و مستقل تر

نظم جهانی تغییر پیدا کرده است و این را هم امانوئل مکرون در فرانسه می‌داند و هم رجب طیب اردوغان در ترکیه. سال‌هاست که جهان تک‌قطبی به پایانش سلام داده و صحبت از یک نظم چندقطبی است. اردوغان با اتخاذ سیاست خارجی غیرمتعهد و قاطعانه سعی در اعمال قدرت ترکیه در منطقه و فراتر از آن داشته است تا آنکارا در این جهان چندقطبی یک هژمون منطقه‌ای باشد. اعتقاد اردوغان به جهان چندقطبی به این معنی است که او کاملاً نظم تحت رهبری غرب را به رسمیت نمی‌شناسد. اردوغان تلاش کرده است تا سیاست خارجی مستقل تری را دنبال کند؛ سیاستی که آنکارا را از وابستگی به واشنگتن دور می‌کند. با این کار، اردوغان به یک غرب‌سنجی در جامعه ترکیه دست‌ریز و آن را تقویت کرد. ترکیه همچون فرانسه از اعضای ناتوست اما همان‌طور که امانوئل مکرون، رئیس‌جمهور معتقد است ناتو دچار «مرگ مغزی» شده است و اروپا باید به «استقلال استراتژیک» فکر کند، ترکیه نیز به دنبال شکلی از استقلال استراتژیک از غرب است. در فروردین‌ماه سال جاری (ماه آوریل) اردوغان، اولین پیمساده انتحاری، تانک و ناو هواپیمابر ترکیه را به نمایش گذاشت. اردوغان به دنبال ایجاد صنعت دفاعی داخلی این کشور به عنوان نشانه‌ای از استقلال جهانی آن است. این یک پیام معنادار آن هم هفته‌ها قبل از انتخابات ترکیه بود. ترکیه در حال تغییر قدرت و کسب استقلال خود است و اردوغان تنها کسی است که می‌خواهد آن را محقق کند. اردوغان افکار عمومی ترکیه را متقاعد کرده است که این راهی است که ترکیه باید طی کند. همین جمع‌بندی باعث شد تا رای‌دهندگان ترک که خواهان نسخه‌ای از ناسیونالیسم اردوغان هستند، به او رای بدهند. این رویکرد البته نمونه‌های دیگری هم داشته است. به عنوان نمونه ترکیه برخلاف ناتو، روابط بسیار نزدیکی با روسیه داشته است. در سال ۲۰۱۷، سامانه دفاع موشکی اس-۴۰۰ از مسکو خرید. درحالی که اکثر کشورهای دیگر در روسیه را پس از تهاجم تمام‌عیار به اوکراین تحریم کرده‌اند، ترکیه به تجارت با مسکو ادامه داده است. اردوغان در مصاحبه اخیر خود با CNN از «روابط خاص خود» با پوتین سخن گفت.

رقابت با منطقه

در منطقه، سوریه مهم‌ترین پرونده‌ای است که اردوغان با آن دست‌وپنجه نرم خواهد کرد. از سوریه به عنوان «میراث شخصی» اردوغان یاد می‌شود چرا که او در میانه بحران سوریه، فرمان سیاست خارجی آنکارا را از سیاست «تنش صفر» با همسایگان به تنش حداکثری ارتقا داد و این مسیر را به شکلی ادامه داده است. او قصد دارد یگان‌های مدافع خلق (YGP) وابسته به حزب کارگران کردستان را از مرز ترکیه خارج کند و بازگشت تعداد قابل‌توجهی از پناهنجویان به سوریه را تسهیل کند. احتمالاً او عملیات علیه این یگان‌ها را ادامه دهد اما این احتمال نیز وجود دارد که پس از تضعیف کردها، با استفاده از قدرت نظامی فشار اسد را نیز ناچار به مذاکره کند. در این انتخابات اردوغان تمام تلاشش برای گفت‌وگو با اسد را کرد اما دمشق هر نوع مذاکره را منوط به پایان حمایت آنکارا از شورشیان کرده بود. اردوغان می‌تواند عواقب تعیین‌کننده‌ای برای حدود ۲٫۶ میلیون آواره

سوری در ترکیه داشته باشد. اردوغان گفته که دولت او طرح‌های ساخت صدها هزار خانه در شمال سوریه برای بازگشت داوطلبانه آوارگان سوری را در نظر دارد. بعد از سوریه، ترکیه در لیبی، قفقاز و دریای مدیترانه وازه نیز نقش آفرینی خواهد داشت. او با مدل سیاست خارجی خودش، از یک سو سروصدا به راه می‌اندازد و از سوی دیگر درهای مذاکره را نیز مسدود نمی‌کند.

تداوم نزاع با غرب

تمام کارشناسان معتقدند که تداوم حضور مجدد اردوغان در قدرت، به معنای تداوم نزاع ترکیه با غرب است. در این نزاع غرب از هر فرصتی برای درهم کوبیدن اردوغان چشم‌پوشی نخواهد کرد اما برای تنش آفرینی هم پیش قدم نمی‌شود. نمونه آن پیام تبریک جو بایدن به اردوغان بود. او که در رقابت‌های انتخابات ریاست جمهوری سال ۲۰۲۰ از کنار زدن اردوغان با روش‌های دموکراتیک سخن گفته بود پس از انتخابات به اردوغان تبریک گفت. تقابل دوطرفه اقتدر جدی است که بلافاصله پس از اعلام پیروزی اردوغان در ترکیه، مانفرد وبر، رهبر حزب مردم پارلمان اروپا و رئیس بزرگترین فرانسویون در این نهاد اروپایی از پایان روند الحاق ترکیه به اتحادیه اروپا حمایت کرد. این مقام پارلمان اروپا در سخنانی به روزنامه‌های گروه رسانه‌ای فونکه گفت: «چندسال اخیر نشان داده است که یک مشارکت نزدیک مهم است، اما هیچ کس دیگر عضویت کامل ترکیه در اتحادیه اروپا را نمی‌خواهد نه ترکیه و نه اتحادیه اروپا». ترکیه‌های اقتصاد در اتحادیه اروپا است، اما مذاکرات الحاق چندین سال است که متوقف شده است.

خصوصت اردوغان با غرب و به ویژه آمریکا به ویژه پس از کودتای ۲۰۱۶ تشدید شد. اردوغان تنش‌های بسیاری با غرب داشت از درخواست استرداد فتح‌الله گولن از آمریکا به ترکیه تا دستگیری یک کشیش آمریکایی و عدم همراهی با ناتو علیه روسیه، بخشی از این تنش‌ها بوده است. این وضعیت بدان معنا نیست که اردوغان می‌خواهد به‌طور کامل از غرب جدا شود، او فقط می‌خواهد کارها را به روش خاص خودش انجام دهد. اردوغان در تصور سیاست خارجی مستقل‌تر در دنیای چندقطبی تر تنها نیست. به گزارش پایگاه اینترنتی وکس، کشورهای دیگر مانند هند یا برزیل در تلاش هستند تا روابط خود را با واشنگتن در سطحی که به نفع‌شان است حفظ کنند اما در کنار آن به دنبال فاصله استراتژیک هستند. آنها همچنین به دنبال تعادل بین روسیه و غرب در مورد جنگ اوکراین هستند. اما تفاوت این است که ترکیه عضو ناتو است و بقیه عضو ناتو نیستند.

اردوغان و مسلمانان بالکان و اعراب

با اعلام پیروزی اردوغان، این تنها خیابان‌های استانبول نبودند که غرق در شادمانی شدند. همزمان شهرهای زیادی در شبه جزیره بالکان در جنوب اروپا و حتی لبنان و فلسطین شاهد پایکوبی بودند. اگر در خیابان‌های ترکیه در کنار شادمانی‌ها چشمانی نیز گریان بودند، در اغلب مناطق خارج از ترکیه، شادمانی بدون حضور چشمان گریان وجود داشت. دلیل محبوبیت اردوغان در میان برخی ملت‌های مسلمان، نسبیتی است که وی با آنها یافته است. مناطق مسلمان نشین بالکان مانند بوسنی، کوزوو و مقدونیه شمالی هویت اسلامی خود را که هویت اصلی‌شان است، مدیون امپراتوری ترک و مسلمان عثمانی می‌دانند. اردوغان در یک کشور لاتیوک با اسلام‌گرایی موفق شد دولت را در دست بگیرد. هرچند حزب عدالت و توسعه در عملکرد سیاسی بیشتر سکولار است، اما عقایدی اسلامی دارد و قوانین ضداسلامی مانند ممنوعیت حجاب در ادارات دولتی و دانشگاه‌ها را رفع کرده است. این اقدامات باعث شده برداشت از ترکیه بار دیگر سویه‌ای اسلامی یابد و از طریق این خط، آنکارا مجدداً به مسلمانان سرزمین‌های عثمانی سابق متصل شود.

این اتفاق برای بالکان معنایی دیگر دارد. آنها که در دوران تسلط عثمانی آزادی و عزتی داشتند با تسلط مسیحیان روزگار سیاه‌شان آغاز شده و چند موج مهاجرت و حتی نسل‌کشی را متحمل شده‌اند. تسلط حزب عدالت و توسعه و شکست لاتیوک‌ها برای این مسلمانان با توجه به شرایط فعلی‌شان و سوابق تاریخی مشترک با عثمانی، حاوی عواطف عمیقی است.

در سرزمین‌های عربی غرب آسیا احساسات به اندازه بالکان عمیق، یکدست و فراگیر نیستند اما آنها نیز به دلیل رنج و تحقیری که زیردستان حکومت‌های محافظه کار، ضداسلامی، دیکتاتور و پیرو غرب چشیده‌اند، آرزوی‌های خود را در ترکیه اردوغانی می‌بینند. جشن پیروزی اردوغان در مسجد الاقصی، یک بخش قابل توجه از نمایش این احساسات است. آنها با حضور اردوغان در راس دولت ترکیه، بالاخره دستان حمایت یک دولت مسلمان و هم‌مذهب را پشت خود حس کرده‌اند. در دوران حضور اردوغان حجم روابط نظامی و اقتصادی میان آنکارا و تل آویو به تبع رشد همه‌جانبه ترکیه افزایشی خیره‌کننده داشته، اما بازنگری دو جانبه رئیس‌جمهور ترکیه و پشتیبانی از گروه هم‌سلک اخوانی حماس باعث شده وی محبوبیت زیادی در میان فلسطینیان داشته باشد. کشوری که تا جزئی از عثمانی بود، جزئی از پیکره اسلام به حساب می‌آید.

رویای ترکان جوان در دل اردوغان پیر

در اواخر دوران امپراتوری عثمانی، گروهی با نام «ترکان جوان» روی کار آمدند که در امور متعدد، دست‌به‌بازنگری در دیدگاه‌های سنتی این امپراتوری زدند. در آن دوره، عثمانی ضمن درگیری در بالکان، مصائب فراوانی را از سمت سرزمین‌های عربی خود متحمل می‌شد. ترکان جوان معتقد بودند تسلط عثمانی بر غیرترک‌ها دشوار است و آنها باید با حرکت به سمت سرزمین‌های ترک‌نشین روسیه، امپراتوری را تداوم بخشند.

اردوغان نیز هرچند در ابتدا با ایده عثمانی‌های اولیه وارد تعامل با سرزمین‌های اسلامی شد و سوار بر اندیشه‌های اخوانی به دنبال کسب نفوذ در جهان عرب بود اما علی‌رغم سرمایه‌گذاری‌های سنگین و نزدیک شدن‌های هیجان‌انگیز به مرادش، در اوج تا کام ماند.

تحولات موسوم به بیداری اسلامی، تمایلات نوعثمانی‌گری اردوغان را نیز بیدار کرد. اخوانی‌ها یک‌به‌یک بر دولت‌ها شوریده و غالب می‌شدند. صیدهای بزرگ آنها تونس، مصر و لیبی بودند اما با وجود حضور اخوانی‌ها در راس قدرت، آنها به‌مرور سرکوب شده‌اند و همچنان تنها در بخشی از لیبی قدرت دارند. در سوریه نیز اخوانی‌ها و دیگر زنجیره‌های تکفیری متصل به راهبرد ترکیه در این کشور،

تسکین

«محور همه اصول و قواعد کار امام بزرگوار ما در دو چیز خلاصه می‌شد: اسلام و مردم. اعتقاد به مردم را هم امام بزرگوار ما از اسلام گرفت. اسلام است که روی حق ملت‌ها، اهمیت‌رای ملت‌ها و تأثیر جهاد و حضور آنها تأکید می‌کند؛ لذا امام بزرگوار محور کار را اسلام و مردم قرار داد؛ عظمت اسلام، عظمت مردم؛ اقتدار اسلام، اقتدار مردم؛ شکست‌ناپذیری اسلام، شکست‌ناپذیری مردم.»
مقام معظم رهبری

روز تولد امام موسی‌کاظمین (ع)

خرداد و نیمه خرداد که رخ می‌نماید شمیم دل انگیز یاد و نام و اندیشه خمینی عزیز در هر کوی و برزن ایران می‌وزد و خاطره آن روزهای خدایی را در دل‌ها زنده می‌کند.

از اینکه پس از چندسال دوری و مهجوری، اسباب گردهمایی دوباره میلیون‌ها دلدادگان مکتب خمینی کبیر فراهم شده و ایران و جهان در نیمه خرداد امسال دگرباره شاهد شکوه نمایش حلقه‌های به هم پیوسته صدها هزار زائر، گرداگرد مضعب منور در حرم مطهرش خواهند بود، خدای متعال را سپاسگزاریم

طنین صدای وحدت و تکبیر پیروان خمینی کبیر در روز ۱۴ خرداد و در حضور جانشین شایسته آن عارف واصل بالله همان اندازه که برای آحاد ملت بزرگ ایران خاطره انگیز و دلنشین و امید بخش است برای دشمنان ایران و اسلام ناامید کننده و ناخوش آیند است. نام خمینی و مکتب خمینی، الهام‌بخش ایمان و استقامت و رمز همبستگی ملت ایران است.

سلام و درود خدا بر ملت شریف و وفادار ایران باد که به حق آئین وفاداری را، نه فقط در زمان حضور خورشید فروزان انقلاب اسلامی، که سی و چند سال پس از رحلتش نیز به شایستگی تمام به جای آورده‌اند. میزان و مقسر جمهوریت و اسلامیت نظام، اندیشه و منش امام خمینی است و در اندیشه آن مرد الهی، مردم صاحبان انقلاب و کشور و صاحبان حق تعیین سرنوشت، و تکیه‌گاه اصلی نظامند. در مرام و اندیشه امام، مردم ولی نعمت مسئولان و حکامانند. حکمرانی مطلوب در نگاه و باور امام خمینی (سلام الله علیه) که بر گرفته از آموزه‌های پیشوای عدالت پیشه گان و امیر مومنان حضرت علی بن ابی طالب (صلوات الله و سلامه علیه) و به تاسی از حضرت ثامن الحجج امام علی بن موسی الرضا(ع) می‌باشد، صرفاً خدمتگزاری خالصانه و بی منت به مردم است برای تأمین بستر سعادت دنیا و آخرت آنان، بدون هیچگونه تبعیضی.

گفتنمان از ادبخواهانه، عدالت محور و معنویت گرایانه امام خمینی منحصر به یک عصر و نسل و منطقه نیست. امروز صدای انقلاب اسلامی ایران به عنوان گفتمان پیشگام مقاومت در برابر زور گویی باج‌خواهان مستکبر جهانی در همه جای عالم بخوبی شناخته شده‌است و روز به روز اعتراف قدرتهای بزرگ جهان به شکست‌ناپذیری ملت و نظام ایران رساتر و علنی تر به گوش می‌رسد.

این صلابت و اقتدار روز افزون را مدیون هدایت‌های راهبر کبیر انقلاب اسلامی و بپمودن این راه‌نورانی توسط خلف شایسته او هستیم. مراسم بزرگداشت حضرت امام خمینی (س) در روز ۱۴ خرداد در حرم مطهر آن امام راحل، معیادگاه همه کسانی است که بیعتنامه سالانه خویش را با شرکت در این مراسم عظیم و معنوی در محضر روح خدا و در جوار آرمگاه شهیدان و در محضر رهبر بزرگوار انقلاب اسلامی تجدید امضا می‌کنند. طبعاً و به رسم همه ساله صدها هزار نفر از پیروان امام عظیم‌الشأن در اقصی نقاط ایران و بسیاری از کشورهای دیگر نیز که امکان حضور در مراسم حرم مطهر را ندارند با شرکت گسترده خویش در برنامه‌هایی که از سوی ستادهای استانی و یا از سوی علاقمندان به حضرت امام در خارج کشور اعلام می‌گردد، بر شکوه این مراسم ملی و بلکه جهانی می‌افزایند.

ستاد مرکزی بزرگداشت حضرت امام خمینی (س) ضمن اعلام آمادگی برای خدمتگذاری به زائران عزیز، برنامه‌های مراسم بزرگداشت را به شرح زیر به اطلاع عموم می‌رساند:

۱۳ خرداد ۱۴۰۲ مقارن با شب‌ار تحال امام عظیم‌الشأن، ساعت ۲۰:۴۰، در حرم مطهر امام خمینی، سخنرانی ریاست محترم جمهوری **حجت‌الاسلام والمسلمین جناب آقای سیدابراهیم رئیسی.**

روز ۱۴ خرداد ۱۴۰۲، شروع مراسم ساعت ۸ صبح در حرم مطهر امام خمینی، تلاوت قرآن مجید، مدیحه سرایی مداحان اهل بیت (ع)، خیر مقدم و سخنان **حجت‌الاسلام والمسلمین سید حسن خمینی، یادگار گرامی حضرت امام و سپس همه شیفتگان و زائران مرفد مطهر حضرت امام خمینی به سخنان مهربر فرزانه انقلاب اسلامی، حضرت آیت‌الله‌العظمی خامنه‌ای (مدظله) گوش‌جان می‌سپارند.**

سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران